

POSTANOWIENIE

3 kwietnia 2025 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Agnieszka Góra-Błaszczkowska (przewodniczący,
sprawozdawca)

SSN Jacek Grela

SSN Dariusz Pawłyszcz

na posiedzeniu niejawnym 3 kwietnia 2025 r. w Warszawie

na skutek skargi kasacyjnej T.G.

od postanowienia Sądu Okręgowego w Krośnie

z 30 września 2021 r., I Ca 569/20,

w sprawie z wniosku T.G.

z udziałem L.G.

o podział majątku wspólnego,

**uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę Sądowi
Okręgowemu w Krośnie do ponownego rozpoznania
i rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego.**

Jacek Grela Agnieszka Góra-Błaszczkowska Dariusz Pawłyszcz

(P.H.)

UZASADNIENIE

T.G. wniósł o podział majątku dorobkowego pochodzącego z małżeństwa z uczestniczką L.G. i ustalenie, że w jego skład wchodzi nakład, w postaci budynku mieszkalnego, na wspólną nieruchomość gruntową.

Postanowieniem z 26 października 2020 r. Sąd Rejonowy w Lesku ustalił:

składniki majątku wspólnego wnioskodawcy i uczestniczki (pkt I), wartość nakładów wnioskodawcy na majątek wspólny (pkt II), oraz że rozliczeniu podlega kwota pochodząca ze zbycia przez wnioskodawcę samochodu osobowego (pkt III), następnie dokonał podziału majątku wspólnego i zasądził dopłaty od wnioskodawcy na rzecz uczestniczki w pięciu ratach wraz z ustawowymi odsetkami na wypadek opóźnienia (pkt IV) oraz orzekł o kosztach postępowania (pkt V).

Postanowieniem z 30 września 2021 r. Sąd Okręgowy w Krośnie, po rozpoznaniu apelacji wnioskodawcy, zmienił zaskarżone postanowienie co do terminów płatności poszczególnych rat (pkt I), oddalił apelację (pkt II) oraz orzekł o kosztach postępowania odwoławczego (pkt III).

Sąd Okręgowy podzielił ustalenia faktyczne poczynione przez Sąd Rejonowy, zgodnie z którymi wnioskodawca i uczestniczka pozostawali w związku małżeńskim od 20 września 1980 r. W trakcie trwania ich małżeństwa, 21 czerwca 1990 r., umową przekazania gospodarstwa rolnego, rodzice wnioskodawcy W. i F. G. przenieśli na jego rzecz własność gospodarstwa położonego w Ś. obejmującego określone działki; część działek została podzielona i zbyta. Małżonkowie wybudowali dom mieszkalny, wyposażyli go w meble i inne typowe urządzenia.

Zdaniem Sądu Okręgowego podstawowy spór dotyczył ustalenia, czy wskazane przez strony nieruchomości wchodziły w skład majątku wspólnego stron, czy też należały do majątku odrębnego wnioskodawcy.

Z treści aktu notarialnego wynikało, że umowa przekazania gospodarstwa rolnego między wnioskodawcą a jego rodzicami została zawarta w trybie ustawy z 14 grudnia 1982 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników indywidualnych i członków ich rodzin (dalej: „u.o.u.s.r.”). Na podstawie takiej umowy rolnik przekazuje gospodarstwo rolne następcy, a sam uzyskuje prawo do świadczeń emerytalnych. Własność gospodarstwa rolnego przechodzi na nabywcę tytułem darmym, jednak do oceny skutków umowy nie mają zastosowania przepisy dotyczące darowizny. W konsekwencji Sąd Okręgowy uznał, że wszystkie

nieruchomości nabyte przez T.G. w oparciu o umowę z 21 czerwca 1990 r. stanowiły majątek wspólny stron i podlegają podziałowi.

Zdaniem Sądu drugiej instancji okoliczność, że w skład majątku wspólnego wchodziło spółdzielcze własnościowe prawo do lokalu mieszkalnego w S., została podniesiona przez wnioskodawcę dopiero w postępowaniu odwoławczym. Żądanie to powinno być sformułowane w sposób odpowiadający żądaniu pozwu o zasądzenie określonej należności, powinno więc zawierać precyzyjne oznaczenie wysokości oraz podstawę faktyczną.

Od postanowienia Sądu Okręgowego w Krośnie skargę kasacyjną wywiódł wnioskodawca, zaskarżając je w całości i zarzucając naruszenie:

1. przepisów postępowania, tj. art. 382 w zw. z art. 316 § 1 w zw. z art. 227 w zw. z art. 13 § 2 w zw. z art. 684 w zw. z art. 567 § 3 oraz art. 233 § 1 k.p.c. przez brak wszechstronnego rozważenia materiału dowodowego, nieuwzględnienie wniosków płynących z dowodów, tj. kserokopii potwierdzenia nabycia spółdzielczego własnościowego prawa do lokalu z 4 września 2020 r., kserokopii umowy sprzedaży z 4 września 2020 r., a co za tym idzie brak ustalenia, że w skład majątku wspólnego wnioskodawcy i uczestniczki wchodziło spółdzielcze własnościowe prawo do lokalu mieszkalnego w S., i brak rozliczenia w podziale majątku kwoty pochodzącej z jego zbycia. Skarżący zarzucił także pominięcie dopuszczonego w postępowaniu przed Sądem II instancji dowodu z nagrania na płycie CD i błędne ustalenie w zakresie liczby uli pełnych i pustych, wchodzących w skład majątku. Zarzucił także błędną ocenę prawa własności nieruchomości - działek nr 923/1, 923/3, 923/4, 923/5, 923/6 o łącznej powierzchni 0,6483 ha położonych w Ś., które przysługiwały F.G. i W.G., a następnie wnioskodawcy;
2. prawa materialnego, tj.:
 1. art. 65 § 1 i 2 k.c. przez jego niezastosowanie i nieustalenie zgodnego zamiaru

stron, celu oraz okoliczności złożenia oświadczeń woli 21 czerwca 1990 r. w umowie przekazania gospodarstwa rolnego, a w konsekwencji przyjęcie, że gospodarstwo rolne weszło do majątku wspólnego wnioskodawcy i uczestniczki, podczas gdy z okoliczności zawarcia umowy oraz stosunku rodzinnego łączącego strony wynikało, że ich zgodnym zamiarem było przekazanie gospodarstwa rolnego do majątku osobistego wnioskodawcy;

2. art. 2 pkt 6 a) i b) w zw. z art. 48 ust. 1 w zw. z art. 50 u.o.u.s.r. przez ich błędną wykładnię i uznanie, że przekazanie gospodarstwa rolnego następcy pozostającemu w ustawowej wspólności małżeńskiej powoduje wejście tego gospodarstwa do majątku wspólnego małżonków, podczas gdy wchodzi ono do majątku odrębnego.

Skarżący wniósł o uchylenie zaskarżonego postanowienia i przekazanie sprawy Sądowi Okręgowemu w Krośnie do ponownego rozpoznania.

W odpowiedzi na skargę kasacyjną uczestniczka wniosła o jej oddalenie.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna zasługiwała na uwzględnienie.

Istota sporu w niniejszej sprawie sprowadza się do oceny skutków prawnych umowy z 21 czerwca 1990 r. przez przesądzenie, czy nieruchomości przekazane nią weszły w skład majątku wspólnego byłych małżonków, czy też wyłącznie do majątku osobistego uczestnika.

W dacie zawarcia umowy art. 50 u.o.u.s.r. brzmiał: „Gospodarstwo rolne może być przekazane, według wyboru rolnika, jednemu lub kilku następcom”.

W części wstępnej aktu notarialnego (punkt 3), w której określono stawających do aktu, po imieniu i nazwisku T.G. zaznaczono, że jest on żonaty. W § 3 aktu notarialnego rodzice wnioskodawcy oświadczyli, że „przenoszą nieodpłatnie na rzecz swoje następcy - syna T.G. - własność gospodarstwa rolnego (...) a T.G. oświadcza, że wyraża na to zgodę”.

Treść ww. umowy w porównaniu z art.50 u.o.u.s.r., w brzmieniu obowiązującym w dniu jej zawarcia, jasno określa, że rodzice wnioskodawcy przekazali własność gospodarstwa rolnego tylko jemu, pomijając jego żonę.

Oceny tej nie zmienia fakt, że Sąd Najwyższy w uchwale 7 sędziów z 21 czerwca 2023 r., III CZP 106/22 (OSNC 2023, nr 12, poz. 114) wskazał, że gospodarstwo rolne przekazane na podstawie u.o.u.s.r. następcy pozostającemu w ustroju ustawowej wspólności majątkowej małżeńskiej wchodzi w skład majątku wspólnego małżonków.

Uchwale nie nadano mocy zasady prawnej; została ona podjęta 23 lata po zawarciu aktu notarialnego, stanowiącego przedmiot oceny w sprawie niniejszej. Zdaniem Sądu Najwyższego, orzekającego w składzie niniejszym, nie można uchwałą zmieniać jednoznacznie brzmiących oświadczeń woli stron aktu notarialnego ani nadawać im odmiennej treści. Tym bardziej uchwała nie może zmieniać ani ingerować w treść przepisów prawa, na podstawie których akt notarialny został sporządzony i z którymi był zgodny.

Stanowisko wyrażone w uchwale jest sprzeczne również z art. 119 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników z dnia 20 grudnia 1990 r. Ustawa ta weszła w życie z dniem 1 stycznia 1991 r., z wyjątkiem art. 61 ust. 2, który wszedł w życie z dniem 1 czerwca 1991 r. (art. 123). Zgodnie z art. 119 ust. 1 skutki prawne umowy o nieodpłatne przekazanie gospodarstwa rolnego następcy, zawartej w myśl dotychczasowych przepisów, ustala się według tych przepisów.

Konieczne jest również zaznaczenie, że w szeregu orzeczeń Sąd Najwyższy wyrażał odmienne stanowisko co do możliwości wejścia gospodarstwa do majątku wspólnego małżonków. Dla przykładu w postanowieniu z 30 stycznia 2009 r., II CSK 450/08, SN przyjął, że gospodarstwo rolne przekazane aktem notarialnym następcy na podstawie przepisów u.o.u.s.r. z zaznaczeniem, iż ma ono wejść do jego majątku odrębnego, wchodzi do takiego majątku, a nie w skład majątku wspólnego następcy i jego małżonka. Analogiczne rozstrzygnięcie znajduje się

w wyroku Sądu Najwyższego z 24 listopada 2010 r., II CSK 274/10. Zgodnie z jego treścią, gospodarstwo rolne, którego własność przeszła na następcę rolnika, pozostającego w związku małżeńskim i ustroju wspólności ustawowej, w wyniku zawarcia umowy przekazania gospodarstwa rolnego pomiędzy nim a przekazującym, wchodzi do majątku odrębnego następcy.

Z tych przyczyn w sprawie niniejszej Sąd Najwyższy uznał za trafny zarzut skargi dotyczący zaliczenia gospodarstwa rolnego w skład majątku wspólnego uczestników postępowania. Gospodarstwo rolne nabyte przez T.G. od jego rodziców umową z 21 czerwca 1990 r. w trybie u.o.u.s.r. nie weszło do majątku wspólnego jego i jego żony.

Zdaniem Sądu Najwyższego, skład majątku wspólnego małżonków podlegający podziałowi został ustalony wadliwie również dlatego, że Sąd drugiej instancji pominął istotny składnik majątkowy w postaci mieszkania w S. Nie ma żadnych podstaw twierdzenie tego Sądu o spóźnionym oraz obarczonym obowiązkiem formalnymi sposobie zgłaszania zarzutu w apelacji co do tego istotnego składnika. Nawet jeżeli dopiero w apelacji podniesiono zarzut pominięcia składnika majątku wspólnego w postaci mieszkania w S., Sąd drugiej instancji powinien zarzut ten rozpoznać. W polskim postępowaniu cywilnym obowiązuje bowiem system tzw. apelacji pełnej, co oznacza, że sąd drugiej instancji nie kontroluje jedynie prawidłowości orzeczenia i postępowania, w tym dowodowego, przed sądem pierwszej instancji, lecz sam może przeprowadzić dowody, w dodatku w znacznym zakresie. W myśl art.386 § 4 k.p.c., poza wypadkami określonymi w § 2 i 3, sąd drugiej instancji może uchylić zaskarżony wyrok i przekazać sprawę do ponownego rozpoznania tylko w razie nierozpoznania przez sąd pierwszej instancji istoty sprawy albo gdy wydanie wyroku wymaga przeprowadzenia postępowania dowodowego w całości.

W sprawie niniejszej ewentualny zakres postępowania dowodowego przed sądem drugiej instancji był ograniczony do kilku elementów (składników majątkowych) wskazanych w apelacji, nie wymagało więc ono prowadzenia

„w całości”.

Ponieważ zarzuty skargi kasacyjnej okazały się uzasadnione, Sąd Najwyższy orzekł jak w sentencji, na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c.

Jacek Grela Agnieszka Góra-Błaszczkowska Dariusz Pawłyszcz

(P.H.)

[r.g.]